

Evaldas Raistenskis

TABAKAS IZSTRĀDĀJUMU KONTRABANDAS IEROBEŽOŠANA UN NOVĒRŠANA ATSEVIŠKĀS EIROPAS VALSTĪS: SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE

Promocijas darba zinātniskais vadītājs:

Dr.iur., Daugavpils Universitātes Tiesību, vadībzinātnes un ekonomikas katedras asociētais profesors **Anatolijs Kriviņš**.

*Autors **Evaldas Raistenskis***

*Zinātnes doktors (Ph.D.) sociālajās zinātnēs
Tiesību apakšnozarē*

Promocijas darba aktualitāte. Eiropa, neapšaubāmi, ir viena no lielākajām tabakas izstrādājumu patērētājām pasaulē. Tabakas izstrādājumu lietošana atspoguļo svarīgu sabiedrības veselības problēmu visā pasaulē, jo īpaši Pasaules Veselības organizācijas Eiropas reģionā, kurā ir ziņots par augstāko tabakas izstrādājumu lietošanas līmeni – vairāk nekā 29 %. Tabakas lietošana rada gan ievērojamu slogu veselībai, gan ievērojamas ekonomiskās izmaksas sabiedrībai: tiešās izmaksas par veselības aprūpes vajadzību apmierināšanu, un netiešās izmaksas, ko veido produktivitātes zudums, ugunsgrēku radītie postījumi un kaitējums videi. Tabakas izstrādājumu lietošana nozīmīgi palielina vairāku neinfekciozu slimību izraisītas priekšlaicīgas nāves iestāšanās risku: kopumā ņemot, sirds un asinsvadu slimību izraisīti vīriešiem ir 25 % un sievietēm 6 % nāves gadījumu, vēža izraisīti vīriešiem ir 41 % un sievietēm 10 % nāves gadījumu, un elpceļu slimību izraisīti vīriešiem ir 63 % un sievietēm 37 % nāves gadījumu. Tas arī pasliktina dzīves kvalitāti tiem tabakas izstrādājumu lietotājiem un cilvēkiem, kam ar tabakas izstrādājumu lietošanu saistīto slimību ārstēšanas dēļ ir iestājusies invaliditāte vai radušās nelabvēlīgas sekas. ES stratēģijā minētas tādas galvenās kontrabandas tabakas izstrādājumu izcelsmes valstis kā Ķīna, Apvienotie Arābu Emirāti, Vjetnama, Malaizija, Krievijas Federācija, Singapūra, Baltkrievija un Ukraina.

Lielākā daļa nelegālā patēriņa ES attiecas uz tabakas izstrādājumiem, kuru izcelsmes valstis ir ārpus ES, t.i., vairāk nekā 20 % tiek ievestas no valstīm ārpus ES, galvenokārt no Ukrainas un Baltkrievijas. Apmēram puse no visiem atklātajiem nelegālās tabakas izstrādājumu tirdzniecības gadījumiem tika konstatēti uz Austrumeiropas robežas. 2016. gadā pāri ES austrumu robežai tika aizliegts ievest vairāk nekā 18,8 miljonus cigarešu, un vairāk nekā 400 gadījumos kontrabandas tabakas izstrādājumi tika konfiscēti. Noziedznieku un organizēto grupu ienesīgākā darbība ir cigarešu kontrabanda, kas tiek uzskatīta par terorisma un organizētās noziedzības kapitāla avotu.

Pasaules nelegālo tabakas izstrādājumu tirgus ik gadu veido no 40 līdz 50 miljardiem dolāru. Covid-19 pandēmijas ietekmē Eiropas nelegālo cigarešu tirgus 2020. gadā saruka līdz vēsturiski zemākajam līmenim, kad ES patērētāji iegādājās vien 38,9 miljardus nelegālo cigarešu vienību. Pandēmija un ar to saistītie ierobežojumi ievērojami ietekmēja cigarešu kontrabandu, tāpat kā citas noziedzīgas darbības. Pirmās vispārējās robežu slēgšanas laikā tika pārtrauktas piegādes ķēdes, kā arī uz ilgāku laiku traucēta iedibināto cigarešu pārvadāšanas metožu izmantošana, pastāvot pasažieru plūsmas ierobežojumiem uz ārējām robežām. Risks tikt pieķertam cigarešu kontrabandā palielinājās arī pastiprinātās robežkontroles dēļ, taču vispārējā valstu robežu slēgšana un patērētāju rīcībā esošo ienākumu samazināšanās veicināja pieprasījumu pēc lētākiem tabakas izstrādājumiem. Tā kā melnā tabakas tirgus darbība tika traucēta, organizētās noziedzības grupējumi ievietoja nelegālās cigaretes atļautajos kravu pārvadājumos (kravas vilcienos, kravas automašīnās, jūras kravās, furgonos u.c.), lai apietu stingros ierobežojumus. 2020. gadā organizētas divdesmit starptautiskās operācijas, kurās bija iesaistīts Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai, tika konfiscēti gandrīz 370 miljoni ES tirgum paredzēto nelegālo cigarešu. Lielākā daļa no tām bija nelegāli ievestas no valstīm ārpus ES, proti, vairāk nekā divas piektdaļas aizturēto cigarešu bija ražotas Austrumeiropā. Austrumeiropas valstu popularitāti cigarešu kontrabandas jomā parāda jaunākā statistika: 54 % cigarešu kontrabandas tiek konstatēti uz Austrumeiropas robežas.

Galvenais tabakas un tabakas izstrādājumu nelegālās tirdzniecības iemesls ir cenu atšķirības starp ES dalībvalstīm un kaimiņvalstīm. Tabakas izstrādājumu nelegālā tirdzniecība un kontrabanda ir ļoti ienesīga un zema riska darbība, tāpēc noziedzīgajām grupām tā šķiet īpaši pievilcīga. Var teikt, ka cigarešu kontrabandas problēma ir aktuāla Austrumeiropas valstīs. Par to liecina sadarbība starp uzņēmējiem, zinātniekiem, valstu valdībām un ES institūcijām, lai šai problēmai rastu labākos risinājumus. Izpētot Austrumeiropas valstis no cigarešu kontrabandas viedokļa, izkristalizējas ierobežotas un necaurskatāmas metodikas, statistikas ticamības un rezultātu interpretācijas problēma. Austrumeiropas valstu izvēli vairāk ietekmēja nelegālo tabakas izstrādājumu ekonomiskā ietekme, nevis valsts nodokļu politikas situācija. Lai parādītu to, ka Austrumeiropas un Dienvideiropas valstis ir savstarpēji saistītas un dod iespējas iepriekšminēto darbību īstenošanai, ir izvēlēts atšķirīgs ģeogrāfiskais spektrs (Gruzija, Moldova, Serbija). Austrumeiropa un Dienvideiropa atrodas ģeogrāfiski tuvu viena otrai.

Promocijas darba novitāte:

- 1) šis ir pirmais šāda veida pētījums, kas parāda, ka cigarešu kontrabandas jomā piemērojamo tiesību aktu analīzes apvienošana ar novērtējumu par cigarešu kontrabandas ietekmi uz ekonomiku var palīdzēt noteikt iemeslus, kāpēc valstīs pastāv cigarešu kontrabanda, un to, kādi tiesiskie pasākumi ir jāsteno, lai efektīvāk regulētu šo parādību;
- 2) integrēta metodoloģijas piemērošana, kas ļauj plaši analizēt cigarešu kontrabandas ietekmi uz Moldovas, Gruzijas un Serbijas ekonomiku no starpdisciplinārā viedokļa, var kļūt par pamatnostādņu metodoloģiju, kas apvieno dažādas sociālo zinātņu jomas;
- 3) modeļi par cigarešu kontrabandas ietekmi uz makroekonomisko situāciju Moldovā, Gruzijā un Serbijā no starpdisciplinārā viedokļa ir atklājuši, ka galvenie cigarešu kontrabandas apjomu noteicošie faktori ir korupcija un nodokļu bāze, un tas apstiprina, ka nepieciešams cīnīties ar kontrabandu un citām parādībām, piemēram, korupciju, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un to savstarpējo saistību.

Pētījuma zinātniskā problēma: Kā cigarešu kontrabanda ietekmē makroekonomisko situāciju Moldovā, Gruzijā un Serbijā starpdisciplinārā kontekstā?

Promocijas darba mērķis ir izveidot modeli par tabakas izstrādājumu kontrabandas ietekmi uz Moldovas, Gruzijas un Serbijas makroekonomisko situāciju, analizējot literatūru par tabakas izstrādājumu kontrabandas, korupcijas un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas saistību.

Uzdevumi:

- analizēt un izklāstīt kritērijus kontrabandas kā kriminālā un administratīvā pārkāpuma ierobežošanai;
- analizēt ēnu ekonomikas un kontrabandas jēdzienu teorētiskos aspektus, lai izprastu kontrabandas izcelsmi un to skaidrojošo ēnu ekonomikas teoriju būtību;
- nodrošināt metodiku tabakas izstrādājumu kontrabandas ietekmes uz Moldovas, Gruzijas un Serbijas ekonomiku novērtēšanai;
- izskatīt tiesisko regulējumu, kas regulē tabakas kontrabandas apjomu Moldovā, Gruzijā un Serbijā;
- izstrādāt modeli par tabakas izstrādājumu kontrabandas un Moldovas, Gruzijas un Serbijas ekonomiskās situācijas saistību, tostarp ar citām noziedzīgajām darbībām, kas attiecas uz tabakas izstrādājumu kontrabandu.

Pētījuma jautājumi. Promocijas darbā tiek meklētas atbildes uz šādiem trim padziļinātas izpētes jautājumiem:

- 1) Kādi ir trūkumi valsts tautsaimniecības intereses apdraudošo noziedzīgu nodarījumu sastāva un kvalifikācijas noteikšanā muitas darbības jomā Lietuvā un Latvijā (Lietuvas Kriminālkodeksa 199. un 200. pants, Latvijas Krimināllikuma 190. un 191. pants), un kādas iniciatīvas tiesību aktu uzlabošanai ir nepieciešams nekavējoties īstenot?
- 2) Kādi organizatoriska rakstura pasākumi pašlaik ir nepieciešami, lai efektīvi ierobežotu tabakas izstrādājumu kontrabandu Lietuvā un Latvijā?
- 3) Kādu pozitīvu mācību tiesiskā regulējuma un prakses jomā no tā varētu gūt valstis, kuru politika un ekonomika ir orientēta uz integrācijas procesu un iestāšanos Eiropas Savienībā?

Promocijas darba **priekšmets** ir tabakas izstrādājumu kontrabanda.

Promocijas darbā izmantotās pētījuma metodes:

- 1) tiesību normu satura izpētei izmantota analīzes metode, lai analizētu problēmu aspektus, kas izriet no attiecīgo tiesību normu interpretācijas un praktiskās piemērošanas;
- 2) aprakstošā metode izmantota, lai aprakstītu iegūtos rezultātus, apzinot faktisko situāciju, problemātiskos aspektus un to iespējamās risinājumus;
- 3) loģisku secinājumu izdarīšanai visa darba gaitā izmantota indukcijas un dedukcijas metode;
- 4) tiesiskā regulējuma un tā piemērošanas analīzei izmantota salīdzināšanas metode;
- 5) dogmatiskā metode izmantota, lai gūtu pareizu izpratni par tiesību normu juridisko saturu. Šī metode palīdz sasniegt pētījumā izvirzīto mērķi: pamatojoties uz esošo normu analīzi, var izdarīt zinātniski pamatotus secinājumus, kurus iespējams izmantot tiesību normu vai to piemērošanas procesa pilnveidošanai;
- 6) secinājumu un priekšlikumu izteikšanai izmantota loģiski konstruktīvā metode.

Promocijas darbā ir izmantotas arī šādas tiesību normu interpretācijas metodes:

- 1) tiesību normu interpretācijas gramatiskā metode – lai izzinātu ideju un būtību tiesiskajam regulējumam par tabakas izstrādājumu kontrabandas ierobežošanu Lietuvā un Latvijā, noskaidrojot tiesību normas nozīmi no lingvistiskā viedokļa;
- 2) tiesību normu interpretācijas vēsturiskā metode – lai izzinātu tabakas izstrādājumu kontrabandas ierobežošanas tiesiskā regulējuma vēsturisko attīstību Lietuvā un Latvijā, kā arī noskaidrotu atšķirības un kopsakarības dažādos vēstures posmos;
- 3) tiesību normu interpretācijas sistēmiskā metode – tiesību aktu par tabakas izstrādājumu kontrabandas ierobežošanu Lietuvā un Latvijā interpretācijai un korelācijai ar citiem šajā jomā piemērojamiem tiesību aktiem, lai saprastu, ka tie loģiski iekļaujas vienotajā sistēmā, kas regulē muitas darbības;
- 4) tiesību normu interpretācijas teleoloģiskā metode – lai noskaidrotu jēgu un būtību tiesību aktam, kas paredz atbildību par tabakas izstrādājumu kontrabandu, saistībā ar tā piemērošanu no likumdevēja nolūka un motivācijas viedokļa.

Pētījuma rezultātu aprobācija. Par promocijas darbā aplūkoto tematu publicētas vienpadsmit autora sagatavotas zinātniskās tēzes un publikācijas. Rezultāti prezentēti piecās starptautiskās zinātniskajās konferencēs un semināros, kas notika Ķenstohovā (Polijā), Belgradā (Serbijā), Rīgā un Daugavpilī (Latvijā).

Nobeigums

Lai sasniegtu pētījuma mērķi un izpildītu izvirzītos uzdevumus, promocijas darba autors izvirzīja trīs pētījuma jautājumus. Atbildes uz šiem jautājumiem tika formulētas darba izstrādes gaitā.

Nodaļā “Tabakas kontrabandas kriminalizācijas problēma: Latvijas un Lietuvas tiesiskā regulējuma piemērs” sniegta atbilde uz pirmo pētījuma jautājumu (Kādi ir trūkumi valsts tautsaimniecības intereses apdraudošo noziedzīgo nodarījumu sastāva un kvalifikācijas noteikšanā muitas darbības jomā Lietuvā un Latvijā (Lietuvas Kriminālkodeksa 199. un 200. pants, Latvijas Krimināllikuma 190. un 191. pants), un kādas iniciatīvas tiesību aktu uzlabošanai ir nepieciešams nekavējoties īstenot?).

Nodaļā “Tabakas izstrādājumu kontrabandas īpatnības” sniegtas atbildes uz otro pētījuma jautājumu (Kādas organizatoriska rakstura darbības pašlaik ir nepieciešamas, lai efektīvi ierobežotu tabakas izstrādājumu kontrabandu Lietuvā un Latvijā?). Jāpiebilst, ka šie organizatoriskie risinājumi ir dažādi: tā ir gan intensīvas starptautiskās institucionālās sadarbības stiprināšana, lai veicinātu visu sadarbības valstu cīņu pret dažāda veida krāpšanu nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, gan korupcijas līmeņa mazināšana, gan tiesībsargājošo iestāžu starpinstitucionālā sadarbība, gan nepieciešamība pilsoniskās sabiedrības organizācijām paaugstināt savu organizatorisko rīcībspēju, pārredzami vadīt un īstenot pašvaldību projektus, pastāvīgi uzlabot zināšanas pretkorupcijas un labas pārvaldības jomā un dalīties pieredzē ar citām iestādēm, gan vēl citi aspekti, kas sīkāk izklāstīti secinājumos un priekšlikumos.

Atbildot uz trešo pētījuma jautājumu (Kādu pozitīvu mācību tiesiskā regulējuma un prakses jomā no tā varētu gūt valstis, kuru politika un ekonomika ir orientēta uz integrācijas procesu un iestāšanos Eiropas Savienībā?), tika secināts, ka katrai analizētajai valstij ir savas īpatnības. Tā, piemēram, Lietuvas tuvumā atrodas Grodņas tabakas rūpnīca, un valsts veido daļu no Eiropas Savienības ārējās muitas robežas, Serbija vēlas iestāties ES, un tās tiesiskais regulējums konkrētajā jomā tiek pastāvīgi pilnveidots un piemērots atbilstoši ES tiesību aktu noteikumiem, savukārt Moldovas Republikā ietekmi atstāj Piedņestras separātiskā reģiona situācija utt. Tomēr veiktā analīze atklāj gan jomas, kurās iespējama plašāka apvienošana, gan jomas, kurās iespējams radoši izmantot citu valstu pieredzi.

Turpinājumā sniegti secinājumi un priekšlikumi, kuros šie un citi svarīgi jautājumi aplūkoti sīkāk.

1. secinājums

Apvienojot kontrabandas un organizētās noziedzības jēdzienus, organizēto kontrabandu var definēt kā preču, vērtslietu un (vai) cilvēku nelikumīgu pārvietošanu pāri konkrētas valsts robežai, to izdarot organizētā grupā, ko veido trīs vai vairāk personas, kuras izstrādā kopīgus plānus un kuru kopīgie centieni ir vērsti uz materiālu labumu gūšanu.

Priekšlikums

Pamatojoties uz literatūras analīzi, darba autors ierosina šādu definīciju: organizēta kontrabandas darbība ir ekonomisks noziegums, kas saistīts ar preču vai citu priekšmetu nelikumīgu pārvadāšanu pāri valsts robežai, to izdarot organizētā, hierarhiskā, stingri pārvaldītā un ciešā personu grupā, kas cenšas gūt materiālu labumu.

Autors ierosina izdarīt grozījumus attiecīgos tiesību aktos, papildinot tos ar promocijas darba autora piedāvāto organizētas kontrabandas darbības definīciju, lai tā veicinātu vienotu izpratni par šo parādību dažādās Eiropas valstīs.

2. secinājums

Juridiski kontrabanda parasti tiek noteikta pēc vairākām tās svarīgākajām pazīmēm: noziegums vai kriminālpārkāpums, kad nav ievērota muitas kārtība un procedūras un valsts finanšu noteikumi, preču, vērtslietu un (vai) cilvēku pārvadāšana pāri konkrētas valsts robežai, ja minētās preces, vērtslietas un (vai) cilvēki tiek slēpti no muitas kontroles, par tiem netiek ziņots, to deklarēšanai tiek izmantoti maldinoši dokumenti un (vai) maldinoši muitas identifikācijas pasākumi, un šis noziegums vai pārkāpums kaitē iedibinātajai saimniekošanas kārtībai, valsts ekonomikas, finanšu un uzņēmējdarbības sistēmām un vispārējai sociālajai labklājībai.

Priekšlikums

Noteicošais sliekšnis, lai piemērotu tiesiskās atbildības veidu – administratīvo atbildību vai kriminālatbildību –, ir konfiscēto priekšmetu vērtība (to nosaka atbilstoši konkrētajā brīdī spēkā esošajam MDL (Moldovas lejas) apmēram, valūtas kursam un noteiktajai priekšmetu vērtībai nozieguma izdarīšanas brīdī), kā arī bez atļaujas pārvadāto priekšmetu veidi. Likumdevēju un tiesību analītiķu viedokļi par Lietuvas Republikas un Latvijas Republikas tiesību aktos paredzēto atbildību par kontrabandu atšķiras: Lietuvas Republikas likumos paredzētie sodi par kontrabandu tiek kritizēti par pārmērīgu stingrību, tiesiskā regulējuma nekoncekvenci un ievērojamu atšķirību starp kriminālatbildību un administratīvo atbildību, kas neatspoguļo šo nodarījumu kaitīguma pakāpi, tāpēc tiek ierosināts pārskatīt iepriekš minētos reglamentējošos pasākumus.

Autors ierosina izdarīt grozījumus attiecīgajos tiesību aktos, lai pēc iespējas vairāk saskaņotu administratīvās atbildības un kriminālatbildības piemērošanas praksi Latvijā, Lietuvā, kā arī citās Eiropas valstīs.

3. secinājums

Kontrabanda ir sarežģīta ēnu ekonomikas parādība, kuras kontrole un novēršana ir vairāku iestāžu kompetencē. Lietuvā un Latvijā kontrabandas apkarošanas institucionālo kontroles sistēmu veido Lietuvas Republikas Finanšu ministrijas padotībā esošais Muitas departaments, Valsts nodokļu inspekcija, Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas padotībā esošā Valsts robežsardze un Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas padotībā esošā Valsts robežsardze, Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas padotībā esošais Policijas departaments, Lietuvas Republikas Iekšlietu ministrijas padotībā esošais Finanšu noziegumu izmeklēšanas dienests, Narkotiku, tabakas un alkohola kontroles departaments, kā arī valdības Komisija valsts ekonomiskās un finanšu kontroles un tiesībsargājošo iestāžu sadarbības koordinēšanai.

Lietuvas un ārvalstu zinātnieku pētījumos konstatēts neapstrīdams novērojums, ka tranzīts no Lietuvas un caur Lietuvu uz ārvalstīm rada politisku un ekonomisku kaitējumu Lietuvai un citām Eiropas valstīm. Kontrabandas latentums apgrūtina valsts budžetam un ekonomikai nodarītā kaitējuma novērtēšanu, turklāt kontrabanda kropļo oficiālo statistiku un noved pie nepareiza ekonomisko rādītāju novērtējuma. Tomēr ģeogrāfiskais novietojums un politiskā situācija (Grodņas tabakas rūpnīcas tuvums, Eiropas Savienības ārējās muitas robežas valsts) Lietuvu padara par tranzītvalsti galvenajā starptautiskās nelegālās cigarešu tirdzniecības ceļā. Tranzīts var notikt divējādi: nelegāli importējot cigaretes, t.i., ievēdot kontrabandu, un izmantojot tā saucamo “baltās kontrabandas” metodi, kad kravas dokumentos uzrādīts pilnīgi legāls parastais cigarešu tranzīts (krimināltiesiskā izpratnē tā ir Kriminālkodeksa 200. pantā noteiktā nelikumīgā preču neizvešana).

Priekšlikums

Svarīgākie institucionālie kontroles rīki ietver riska pārvaldību, akcīzes preču nelikumīgas aprites kontroli iekšējā tirgū, tiesiskus un administratīvus pasākumus, pasākumus ātrai informācijas apmaiņai un pasākumus sabiedrības iecietības mazināšanai pret kontrabandas darbībām, tādēļ tiek

ierosināts stiprināt iestāžu intensīvu starptautisko sadarbību, lai sekmētu visu sadarbības valstu cīņu pret dažāda veida krāpšanu nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.

4. secinājums

Tikai empīriski apstiprināti un statistiski nozīmīgi pētījumi var panākt tādas izmaiņas tiesiskajā regulējumā, kas pozitīvi ietekmētu cīņu pret cigarešu kontrabandu un ar to saistītajām norisēm.

Priekšlikums

Promocijas darba pētījums atklāja, ka, lai samazinātu cigarešu kontrabandu, vispirms būtu jātiek galā ar korupciju valsts institūcijās, jo tad būtu vieglāk ierobežot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un organizētās noziedzības iesaistīšanos cigarešu kontrabandā. Šīs darbības ir savstarpēji nesaraujami saistītas, tāpēc korupcijas līmeņa samazināšana ļautu plašāk risināt šajā darbā aplūkotās problēmas.

5. secinājums

Lai noteiktu cigarešu kontrabandas ietekmi uz Serbijas, Gruzijas un Moldovas ekonomiku, tika izstrādāta visaptveroša novērtējuma metodoloģija, ar kuru mērīta cigarešu kontrabandas daudzveidīgā ietekme uz šo valstu ekonomiku. Cigarešu kontrabandas un makroekonomisko rādītāju mijiedarbība tika pētīta, izmantojot matemātiskās statistiskas metodes, valstu makroekonomiskā situācija tika pētīta ar PEST metodi un statistisko analīzi, savukārt cigarešu kontrabandas tiesiskais regulējums tika pētīts, analizējot juridiskos dokumentus un intervējot ekspertus.

Uz statistiskiem aprēķiniem balstīts regresijas modelis atklāja, ka Moldovā cigarešu aplikšanu ar nodokļiem ietekmē nodokļu bāze (specifisks nodoklis, MDL uz 1000 cigaretēm) un korupcija, kas šajā gadījumā tika izteikta kā aktīvo korupcijas gadījumu skaits. Var secināt, ka cīņa pret korupciju Moldovā ir cieši saistīta ar cigarešu kontrabandas plūsmas mazināšanu. Gruzijas regresijas modeļi atklāja, ka no akcīzes nodokļa līmeņa un importētās tabakas plūsmas ir atkarīga valsts nodokļu iekasēšana.

Priekšlikums

Aprēķinātā pozitīvā un ciešā korelācija starp likumīgo tabakas ražošanu, akcīzes nodokli cigaretēm, akcīzes nodokli tabakas izstrādājumu importam un korupcijas kontroles indeksu liecina, ka korupcijas kontroles stiprināšana šajā valstī palielinātu likumīgo tabakas izstrādājumu daudzumu, tā samazinot arī cigarešu kontrabandu.

6. secinājums

PEST analīze par Moldovu liecina, ka valstī tiek īstenotas pārmaiņas cīņā pret kontrabandu. Ar tiesisko regulējumu tikuši ieviesti grozījumi Muitas kodeksā un Pārķāpumu kodeksā, kas pielāgoti ES *acquis communautaire* (Kopienas tiesību kopumam). Pārmaiņas ir atvieglojušas kontrabandas gadījumu atklāšanu, tomēr to joprojām ir daudz, jo paredzētie mehānismi netiek pienācīgi ieviesti, pastāv maldinošas, apzināti izstrādātas kontrabandas shēmas un netiek maksātas noteiktās nodevas.

Priekšlikums

Saskaņā ar aplēsēm un PEST analīzi kontrabanda Moldovā ir cieši saistīta ar korupciju, ko galvenokārt veicina tiesiskās bāzes nestabilitāte, pastāvīgs politiskais saspīlējums starp prokrieviskajiem un prieturnieciskajiem spēkiem un oligarhu elites pastāvēšana politikā, uzņēmējdarbībā un valsts pārvaldē. Starp īstenotajiem tiesiskajiem pasākumiem situācijas uzlabošanai ir valsts pārvaldes reformu stratēģija, likums par profesionālā godīguma pārbaudi, e-veselības stratēģija 2020, kā arī sadarbības līgums starp Moldovas Valsts intelektuālā īpašuma tiesību aģentūru (*AGEPI*) un Valsts medicīnas aģentūru (*SMA*). Diemžēl Moldova no vidējā līmeņa kukuļošanas, korupcijas uztveres un demokrātisko institūciju dzīvotspējas viedokļa ievērojami atpaliek no ES valstīm, un tas ir būtisks šķērslis cigarešu kontrabandas mazināšanai. Šajos virzienos darbs ir jāturpina.

7. secinājums

PEST analīze par Gruziju atklāja, ka kontrabanda ir tiešs drauds valsts nacionālajai drošībai, un to veicina salīdzinoši lielais smēķētāju skaits. Vīrieši dienā izsmēķē vidēji 21 cigareti, bet sievietes – 15 cigarešu. Katastrofālais kontrabandas pieaugums Gruzijā sākās 1998. gadā un turpinājās piecus gadus, bet pašlaik ir ievērojami samazinājies. Lielais izsmēķēto tabakas izstrādājumu daudzums liecina, ka faktiskais kontrabandas apjoms varētu būt vismaz divas reizes lielāks par oficiālajā statistikā reģistrēto.

Priekšlikums

Importētāji un eksportētāji ir pārliecināti, ka akcīzes nodokļa celšana veicinās kontrabandas apjoma palielināšanos nākotnē (cigarešu akcīzes nodokļa un korupcijas korelācija ir noteikta arī ar matemātiskās statistikas aprēķiniem). Kontrabandas risku palielina arī preces sadārdzināšanās. Kontrabandu tāpat veicina mazā soda nauda par šo pārkāpumu, tāpēc jo lielāks ir kārdinājums gūt lielākus ienākumus salīdzinoši maza riska apstākļos (peļņu no katras cigarešu paciņas uz vienu Gruzijas liru). Svarīgākie Gruzijas tiesību akti, kas regulē cigarešu kontrabandu, ir Uzņēmumu likums, Privatizācijas likums, Restitūcijas un kompensācijas likums, Konkurences aizsardzības likums, Publisko iepirkumu likums, Investīciju likums un Darba likums, kurš tika pieņemts 2010. gada 17. decembrī un atbilst Starptautiskās Darba organizācijas prasībām.

8. secinājums

PEST analīze par Serbiju parādīja, ka kontrabandu veicina tabakas izstrādājumu cenas valstīs, kas atrodas ārpus ES. Attiecībā uz kontrabandu ārējo tirdzniecību Serbijā regulē muitas tiesību akti, kas ir saskaņoti ar *acquis communautaire*. Serbijas Republika piemēro arī Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu 2012. gada 16. februāra Reģionālajā konvencijā Nr. P7_TA (2012) par Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu preferenciāliem izcelsmes noteikumiem ietvertās prasības, muitas tarifi ir saskaņoti ar ES Kombinētās nomenklatūras (2018.) prasībām, un ir tikusi stiprināta muitas pārvaldes operatīvā kapacitāte.

Priekšlikums

Neapmierinoši novērtētā institucionālā vide valstī veicina korupciju, nelegālo tirdzniecību, ēnu ekonomiku, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, kontrabandu un citas negatīvas sociālās parādības. Ir panākts progress valsts normatīvās un institucionālās vides uzlabošanā: pieņemti grozījumi Kriminālkodeksā attiecībā uz ekonomiskajiem noziegumiem, izdots likums par valsts iestāžu organizāciju, lai palīdzētu apkarot korupciju, organizēto noziedzību un terorismu, pieņemts likums par noziedzīgi iegūtu līdzekļu arestu un konfiskāciju, kā arī spēkā esošie tiesību akti pielāgoti starptautiskajiem standartiem. Tomēr, neraugoties uz panākto progresu, korupcijas problēma joprojām ir akūta, tāpēc tiek ierosināts turpināt intensīvi uzlabot iepriekšminētos regulatīvos pasākumus.

9. secinājums

Tiesību aktu analīze un ekspertu intervijas atklāja, ka Moldovas Republikā nevienā atsevišķā likumā nav regulēta nelikumīga tabakas izstrādājumu tirdzniecība un tabakas izstrādājumu kontrabanda. Kontrabandas darbības un elementi ir aprakstīti Kriminālkodeksā, Muitas kodeksā un Noziedzīgu nodarījumu kodeksā.

Priekšlikumi

1. Moldovas Republika nav pieņēmusi nacionālo stratēģiju nelegālās tirdzniecības apkarošanai, t.i., stratēģiju, lai izstrādātu vienotu rīcības plānu visām atbildīgajām valsts struktūrām. Noteikumi par kontrabandas noziedzīgo nodarījumu ir piemērojami gan fiziskām, gan juridiskām personām, un likumpārkāpējus juridiski ir iespējams sodīt, pamatojoties tikai uz Kriminālkodeksu. Lai kvalificētu darbības un mēģinājumus veikt darbību kā noziedzīgu nodarījumu, valstij ir nepieciešams skaidrs tiesiskais regulējums, kas atbilst ES standartiem.

2. Izveidot kopīgu un efektīvu mehānismu, lai panāktu tiesībsargājošo iestāžu starpinstitutionālo sadarbību ar mērķi novērst un apkarot kontrabandu, korupciju, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un organizēto noziedzību.
3. Īstenot visus operatīvos un organizatoriskos pasākumus, kas sagrautu kontrabandas tīklus, un rast risinājumus Piedņestras separātiskā reģiona situācijai Moldovas Republikā, jo tur cigarešu daudzums ir daudz lielāks nekā uzglabāšanas un patēriņa iespējas.
4. Grozīt Moldovas Republikas Muitas kodeksu, lai anulētu licences un tiesības darboties beznodokļu veikalos Piedņestrā.
5. Īstenot stingrāku un biežāku kontroli visās jomās, kas varētu būt iesaistītas cigarešu kontrabandā, tostarp muitas kontrolē, kā arī ieviest bargākus sodus un lielākas nodevas.
6. Veicināt pārrobežu sadarbību: starptautiskā līmenī valstīm ir jānodrošina, lai tiktu noslēgti līgumi par ātru informācijas apmaiņu attiecībā uz finanšu iestāžu darījumiem.
7. Paaugstināt pilsoņu tiesiskās informētības līmeni, palielināt pārredzamību un veicināt uz nopelniem balstītu atlasīti amatiem.

10. secinājums

Tabakas kontrole ir svarīgs aspekts Gruzijas integrācijai ES. Saskaņā ar 2014. gadā noslēgto Asociācijas nolīgumu starp ES un Gruziju viens no Gruzijas pienākumiem ir ES dalībvalstu atzīto starptautisko līgumu efektīva piemērošana veselības aizsardzības jomā. Gruzijas tiesisko bāzi atbalsta vismaz 85 % iedzīvotāju, savukārt likumu piemērošanas līmenis ir 98 %.

Priekšlikums

Ievērojot PVO Vispārējās konvencijas par tabakas kontroli 8. pantu, kurā tieši noteikti aizsardzības pasākumi pret pasīvo smēķēšanu, Gruzija kopš 2013. gada īsteno stratēģiskos mērķus un uzdevumus atbilstoši Tabakas kontroles stratēģijai un rīcības plānam. Šo stratēģiju iekļaušana palīdzētu uzlabot valsts sniegumu kontrabandas apkarošanā.

11. secinājums

Serbija vēlas iestāties ES, un tiesiskais regulējums konkrētajā jomā tiek pastāvīgi pilnveidots un piemērots atbilstoši ES tiesību aktu noteikumiem. Galvenie tiesību akti, kas regulē tabakas tirgu, ir Tabakas likums, Akcīzes nodokļa likums, Likums Protokola par tabakas izstrādājumu nelikumīgas tirdzniecības ierobežošanu ratifikācijai un Muitas likums. Serbijas Republikā nozīmīgākie tabakas tirgus regulētāji ir Tabakas pārvalde un Muitas pārvalde, kuras atrodas Finanšu ministrijas padotībā.

Priekšlikumi

1. Serbijas pašvaldībām būtu jāizstrādā savas iekšējās riska pārvaldības stratēģijas un tās pastāvīgi jāaktualizē. Šīs stratēģijas varētu sagatavot saskaņā ar Finanšu ministrijas izdoto Finanšu un kontroles pārvaldības rokasgrāmatu. Turklāt pašvaldībām būtu jāizstrādā iekšējie un trauksmes cēlēju aizsardzības noteikumi, lai vāktu regulāros datus par korupcijas risku.
2. Serbijas pašvaldībām būtu jāstiprina sava administratīvā rīcībspēja, organizējot kapacitātes celšanas apmācības par vietējās pārvaldības un korupcijas apkarošanas jautājumiem, kā arī jāpalielina zināšanas par spēkā esošajiem tiesību aktiem. Valstīm būtu jāpalielina arī sava pārredzamība, īstenojot konkrētus atbilstošajos tiesību aktos noteiktos pasākumus, piemēram, uzlabot iedzīvotāju piekļuvi informācijai un stiprināt pašvaldību elektronisko infrastruktūru.
3. Serbijas pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir jāpaaugstina sava organizatoriskā kompetence, pārredzami jāpārvalda un jāīsteno pašvaldību projekti, pastāvīgi jāuzlabo zināšanas par korupcijas apkarošanu un labu pārvaldību, kā arī jādalās pieredzē ar citām iestādēm.
4. Pašvaldībām būtu jāpieņem noteikumi ziņošanai par korupciju, jāseko līdzi ziņojumu aktualitātei un tie jāpapildina atbilstoši starptautiskajiem standartiem. Iestādēm būtu cieši jāsadarbojas ar starptautiskajām institūcijām, kas cenšas mazināt korupciju.

12. secinājums

Modelis par cigarešu kontrabandas ietekmi uz makroekonomisko situāciju Moldovā, Gruzijā un Serbijā no starpdisciplinārā viedokļa atklāja, ka cigarešu kontrabanda nepārprotami finansē organizēto noziedzību, tādēļ šajās valstīs ir maza organizētās noziedzības atklāšanas varbūtība, tā arvien vairāk atvieglojot cigarešu kontrabandas īstenošanu. Modelis aptver korupciju, organizēto noziedzību un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas operācijas, ņemot vērā valstu makroekonomisko situāciju.

Priekšlikums

Jo lielāka korupcija ir valstīs, jo vieglāk īstenot cigarešu kontrabandu, un tas apgrūtina organizētās noziedzības atklāšanu, tāpēc ka nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas operācijas slēpj naudas izcelsmi. Sabiedrība ir vienaldzīga pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un organizēto noziedzību, jo tā netic, ka nelikumīgās darbībās apsūdzētie tiks atbilstoši sodīti, ne tikai atstādinot konkrētā personas no amata, bet arī konfiscējot viņu īpašumus un neļaujot izvairīties no kriminālatbildības. Ir jāveicina sabiedrības informētība un izglītošana par šiem jautājumiem. Šī modeļa specifika atspoguļo situāciju ne tikai aplūkotajās valstīs, bet arī citās Eiropas valstīs.

RESTRICTION AND PREVENTION OF SMUGGLING TOBACCO PRODUCTS IN SELECTED EUROPEAN COUNTRIES: A COMPARATIVE ANALYSIS

The scientific advisor of the Ph.D. thesis:

Asoc. professor, Dr.iur. **Anatolijs Kriviņš**, DU Department of Law, Management Science and Economics.

Relevance. Europe is undoubtedly among the world's largest consumers of tobacco products. European tobacco use. Tobacco use reflects an important public health issue worldwide, but especially in the WHO European Region, where the highest levels of tobacco-use prevalence (over 29 %) have been reported. Tobacco use causes a significant burden on health, imposes enormous economic costs to society, both directly from healthcare needs and indirectly from loss of productivity, fire damage, and environmental harm. Tobacco use significantly increases the probability of premature death from several non-communicable diseases, accounting for 25 %, 41 %, and 63 % of cardiovascular diseases, cancer, and respiratory disease deaths in men, and 6 %, 10 %, and 37 % of deaths in women, respectively. It also decreases the quality of life among tobacco users and people who survive with a disability or experience the negative effects of treatment to tackle the tobacco-related disease. The EU Strategy identifies China, the United Arab Emirates, Vietnam, Malaysia, the Russian Federation, Singapore, Belarus, and Ukraine as the main sources of origin for smuggled tobacco products.

The majority of illegal consumption in the EU is related to tobacco products originating in non-EU countries, i.e. more than 20 % come from non-EU European countries (mainly Ukraine and Belarus). About half of all detections of illicit tobacco sales were discovered at the Eastern European border. As of 2016, more than 18.8 million cigarettes were banned across the EU's eastern border and more than 400 cigarette smuggling cases were seized. Among the most profitable businesses for criminals and organised groups is cigarette smuggling, which is seen as a source of capital for terrorism and organised crime. The global illicit tobacco market generates between 40 billion and 50 billion dollars a year. Due to the COVID-19 pandemic, the European market for illegal cigarettes reached a historic low in 2020, when only 38.9 billion pieces of illegal cigarettes were purchased by EU consumers. Similarly, to other criminal activities, the pandemic and the related restrictions had a strong impact on cigarette smuggling. During the first global closure, the supply chains were discontinued, and the established methods of transporting

cigarettes were disrupted for a longer period of time due to the restrictions on passenger flows at the external borders. The risk of being caught smuggling cigarettes has also increased due to the more intensive border control, but the global shutdown of states and the decline in consumer disposable income have fuelled the demand for cheaper tobacco products. As the black tobacco market was disrupted, organised crime groups incorporated illegal cigarettes into legal freight transport (freight trains, trucks, sea freight, vans, etc.) in order to overcome strict restrictions. In 2020, out of twenty international operations involving the European Anti-Fraud Office, nearly 370 million illegal cigarettes for the EU market were confiscated. Most of them were illegally imported from outside the EU, i.e. more than two-fifths of the cigarettes detained originate from Eastern Europe. The popularity of Eastern European countries in pursuance of cigarette smuggling is illustrated by recent statistics: 54 % of cigarette smuggling is found at the Eastern European border.

The main cause of illicit trade in tobacco and tobacco products is the price gap between EU Member States and neighbouring countries. Illicit trade and smuggling of tobacco products is a highly profitable and low-risk activity and is therefore particularly attractive to criminal groups. It can be said that the problem of cigarette smuggling in Eastern European countries is relevant. This is evidenced by the cooperation between business, science, national state, and EU institutions aiming to find the best solutions to this problem. When investigating Eastern European countries in the context of cigarette smuggling, there is a limited and non-transparent methodology, reliability of statistics, and problem of interpretation of results. The choice of Eastern European countries was influenced more by the economic impact of illegal tobacco products than by the political context of the country's tax policy. Different geographical spectrum (Sakartvelo, Moldova, Serbia) has been chosen to show that the countries of both Eastern and Southern Europe are interrelated and pave the way for these activities. Eastern and Southern Europe are geographically close to each other.

The novelty of the dissertation:

- 1) The first study of its kind, which demonstrates that combining the analysis of cigarette smuggling legislation with the assessment of the impact of cigarette smuggling on the economy can help to identify the reasons why cigarette smuggling exists in countries and what legal measures need to be taken to regulate this phenomenon more effectively.
- 2) The integrated application of the methodology, which allows for a wide-ranging analysis of the impact of cigarette smuggling on the economies of Moldova, Sakartvelo and Serbia in the context of interdisciplinarity, can become a guidance methodology, combining different directions of social sciences.
- 3) The models of the impact of cigarette smuggling on the macroeconomic situation in Moldova, Sakartvelo and Serbia in the context of interdisciplinarity have revealed that corruption and the tax base are the main factors determining the volume of cigarette smuggling, which confirms the need to deal with smuggling and other phenomena, such as corruption, money laundering, and interconnectivity.

The scientific problem of the research: What impact does cigarette smuggling have on the macroeconomic situation in Moldova, Sakartvelo and Serbia in the context of interdisciplinarity?

The aim of the dissertation to develop a model of the impact of tobacco smuggling on the macroeconomic situation of Moldova, Sakartvelo and Serbia by carrying out a literature analysis of the links between tobacco smuggling and corruption, money laundering.

Tasks:

- analyse and present the criteria for delimiting smuggling as a criminal and administrative offence;
- analyse theoretical aspects of shadow economy and smuggling concepts in order to understand the origin of smuggling and the nature of shadow economy theories that explain it;

- provide a methodology for assessing the impact of tobacco smuggling on the economies of Moldova, Sakartvelo and Serbia;
- examine the legal framework governing the volume of tobacco smuggling in Moldova, Sakartvelo, and Serbia.
- develop a model of links between tobacco smuggling and the economic situation in Moldova, Sakartvelo and Serbia, including other criminal activities related to tobacco products smuggling

Research questions. The dissertation is seeking to answer the following three in-depth research questions:

- 1) What are the shortcomings in determining the composition and qualification of criminal offenses that threaten the interests of the national economy in the sphere of customs activity in Lithuania and Latvia (Articles 190 and 191 of the Criminal Code of Lithuania, Articles 190 and 191 of the Criminal Code of Latvia) and what initiatives to improve legal acts are immediately necessary?
- 2) What measures of an organisational nature are immediately necessary presently required in order to effectively limit the smuggling of tobacco products in Lithuania and Latvia?
- 3) What positive lessons in the field of legal regulation and practice could be learned from this for countries whose policies and economy are oriented towards European integration and joining the European Union?

The object of the dissertation thesis is the smuggling of tobacco products.

Methods used in the thesis.

- 1) Analytical research method is applied in researching the content of legal norms, analysing the problem aspects resulting from the interpretation and practical application of the relevant legal norms;
- 2) Descriptive research method is used to describe the results obtained by knowing the actual situation, problematic aspects, and their possible solutions;
- 3) Inductive and deductive research methods are used throughout the work to draw logical conclusions;
- 4) The comparative research method is used in analysing the legal framework and its application;
- 5) The dogmatic research method is used to obtain a correct understanding of the legal content of legal norms. This method will help to achieve the aim stated in the research – based on the analysis of the existing norms, scientifically based conclusions can be drawn, which could be used to improve the legal norms or the process of their application;
- 6) The logically constructive research method is used to express conclusions and proposals.

The doctoral thesis also uses the following methods of interpretation of legal norms:

- 1) Grammatical method of interpretation of legal norms – to learn the meaning of the idea and essence of the legal regulation on limiting the smuggling of tobacco products in Lithuania and Latvia, clarifying the meaning of the legal norm from a linguistic point of view;
- 2) The historical method of interpretation of legal norms – to find out the historical development of the legal regulation on limiting the smuggling of tobacco products in Lithuania and Latvia, to clarify the differences and connections in different periods of history;
- 3) The systemic method of interpretation of legal norms – for the interpretation and correlation of legal acts on the restriction of smuggling of tobacco products in Lithuania and Latvia with other legal acts applicable to this field, in order to understand that they logically fit into the unified system regulating customs activities;
- 4) Teleological method of interpretation of legal norms – to find out the meaning and nature of the legal act, which provides liability for the smuggling of tobacco products, in connection with its application, from the point of view of the intention and motivation of the legislator.

Approbation of the results of the research. Eleven scientific theses and publications developed by the author have been published on the topic covered in the dissertation. The results have been presented at 5 international scientific conferences and seminars held, inter alia, in Czestochova (Poland), Belgrade (Serbia), Riga and Daugavpils (Latvia).

Conclusion

In order to achieve the goal of the research and fulfil the set objectives, the author of the thesis had raised three research questions. The answers to these questions have been formulated during the development of the work.

The section of the work "The problem of criminalization of tobacco smuggling: example of Latvian and Lithuanian legislation" provides an answer to the first research question (What are the shortcomings in determining the composition and qualification of criminal offenses that threaten the interests of the national economy in the sphere of customs activity in Lithuania and Latvia (Articles 190 and 191 of the Criminal Code of Lithuania, Articles 190 and 191 of the Criminal Code of Latvia) and what initiatives to improve legal acts are immediately necessary?).

The work section "Peculiarities of tobacco smuggling" provides answers to the second research question (What measures of an organizational nature are immediately necessary presently required in order to effectively limit the smuggling of tobacco products in Lithuania and Latvia?). It should be noted that these organizational solutions are diverse: it is both to strengthen intensive international institutional cooperation to facilitate the fight against various forms of tax fraud and tax evasion by all cooperating countries, as well as reducing the level of corruption, as well as inter-institutional cooperation of law enforcement authorities, and the fact that civil society organizations must raise their organizational capacities, manage and implement municipal projects in a transparent manner, continuously improve the knowledge of anti-corruption and good governance, and share practices with other institutions, as well as other moments which are further described in the conclusions and proposals.

In response to the third research question (What positive lessons in the field of legal regulation and practice could be learned from this for countries whose policies and economy are oriented towards European integration and joining the European Union?), it was concluded that each analyzed country has its own characteristics. For example, Lithuania is a neighborhood with the Grodno tobacco factory, and the external customs border of the European Union; Serbia is seeking EU membership and the legal framework in the area under consideration is constantly being improved and applied in line with the EU's legislative provisions; the position of the Transnistria Separatist Region in the Republic of Moldova, etc. However, the conducted analysis reveals both areas where wider unification is possible, and areas where creative use of the experience of other countries is possible.

In the continuation – conclusions and proposals – these and other important points will be examined in more detail.

1. Conclusion

By merging the concepts of smuggling and organised crime, organised smuggling can be defined as an illegal activity of goods, valuables and/or people across the border of a particular country, carried out by an organised group consisting of three or more persons, developing joint plans, whose joint efforts are directed towards material benefits.

Proposal

On the basis of an analysis of literature, the author of this work proposes to define organised smuggling activities as an economic crime related to the illegal transport of goods or other items across the state border, committed or carried out by an organised, hierarchically controlled, tightly regulated and closely connected group of individuals seeking material gain.

The author proposes to make amendments to the relevant legal acts by implementing the definition of "organized smuggling activity" proposed by the author of the thesis, which will promote a uniform understanding of the phenomenon in different European countries.

2. Conclusion

Legally smuggling is usually defined by a number of its most important features – a crime or a legal offence that violates customs orders and procedures, national financial regulations, the transport of goods, valuables and/or people across the border of a particular country, where the said goods, values and/or people are concealed from customs controls, unreported, using misleading documents and/or misleading customs identification measures for their declaration, and this crime or misconduct harms the established farming order, the country's economic, financial, business systems, and the general social well-being.

Proposal

The distinguishing threshold for the application of the type of legal liability – administrative or criminal – is the value of the seized items (determined according to the size of the MDL in force at the time, the exchange rate and the value of the items determined at the time of the crime), as well as the types of items transported without authorisation. The opinions of legislators and legal analysts on the liability for smuggling provided for in the laws of the Republic of Lithuania and the Republic of Latvia differ: the penalties for smuggling provided for in the laws of the Republic of Lithuania have been criticised for excessive rigour, inconsistency in legal regulation and a significant gap between criminal and administrative liability, which does not reflect the degree of seriousness of these offences, therefore it is proposed to review the above-mentioned regulatory measures.

The author proposes to make amendments to the relevant regulatory legal acts in order to harmonize the practice of applying administrative and criminal liability as much as possible in Latvia, Lithuania, as well as in other European countries.

3. Conclusion

Smuggling is a complex phenomenon of the shadow economy, the control and prevention of which fall within the remit of a number of institutions. In Lithuania and Latvia, the institutional control system for combating smuggling consists of: the Customs Department under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania, the State Tax Inspectorate, the State Border Guard Service at the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania and the Republic of Latvia, the Police Department under the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania, the Financial Crime Investigation Service under the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania, the Drugs, Tobacco and Alcohol Control Department and the Government Commission for the Coordination of Cooperation between State Economic and Financial Control and Law Enforcement Authorities. After research by Lithuanian and foreign scientists, one indisputable aspect was observed in all that transiting from Lithuania and through Lithuania to foreign states causes political and economic damage to the countries of Lithuania and Europe. The latency of smuggling complicates the assessment of the damage it causes to the state budget and the economy, as well as the smuggling distorts official statistics and leads to an incorrect assessment of economic indicators. However, due to its geographical and political situation (neighbourhood with the Grodno tobacco factory, the external customs border of the European Union), Lithuania also finds itself on the major international route of cigarettes for illegal sale as a transit country. Transit can be carried out in two ways: importing the cigarettes illegally, i.e. smuggling, and the so-called "white smuggling" method, which, according to the cargo documents, appears to be a completely legal ordinary transit of cigarettes (in criminal terms, this is the illegal non-export of goods provided for in Article 200 of the CC).

Proposal

The most important institutional controls include risk management, control of the illegal circulation of excise goods in the internal market, legal and administrative measures, measures for the rapid exchange of information and measures to reduce public tolerance for smuggling activities. It is therefore proposed to strengthen intensive international institutional cooperation to facilitate the fight against various forms of tax fraud and tax evasion by all cooperating countries.

4. Conclusion

Only empirically validated and statistically significant studies can lead to changes in the legal framework that will have a positive impact on the fight against cigarette smuggling and the phenomena that accompany it.

Proposal

The doctoral thesis research revealed that first of all, in reducing cigarette smuggling, it is appropriate to deal with the rooting of corruption in state institutions, which would make it easier to control money laundering and the involvement of organised crime in cigarette smuggling. These activities are inextricably linked to each other, so reducing the level of corruption would expand the problems addressed in this thesis.

5. Conclusion

In order to determine the impact of cigarette smuggling on the economies of Serbia, Georgia and Moldova, a comprehensive evaluation methodology has been developed with the multifunctional impact of cigarette smuggling on the economies of the countries. The interaction of cigarette smuggling with macroeconomic indicators was investigated using mathematical-statistical methods, the state of the macroeconomic situation of countries was investigated using the PEST method and statistical analysis, and legal regulation of cigarette smuggling was investigated using analysis of legal documents and expert interview methods.

The regression model, compiled by statistical calculations, revealed that in Moldova the taxation of cigarettes is influenced by the tax base (specific tax, MDL per 1000 cigarettes) and corruption phenomena, which in this case were expressed through the number of cases of active corruption. In this case, it is concluded that the fight against corruption in Moldova is closely linked to the flow of reducing cigarette smuggling. Georgia's regression models revealed that the level of excise duties and the flow of imported tobacco determine the country's tax collection.

Proposal

The calculated positive and strong links between legal tobacco production, excise duties on cigarettes and excise duties on imports of tobacco products with the corruption control index suggest that strengthening corruption control in this country would improve the volume of legal tobacco products, which would also reduce cigarette smuggling.

6. Conclusion

PEST analysis in Moldova reveals that the country is implementing changes in the fight against smuggling. The legal regulation introduced amendments to the Customs Code and the Code of Infringements adapted to the *acquis communautaire* of the EU. The changes made it easier to detect cases of smuggling, but the number of cases remains high due to the poor implementation of the mechanisms envisaged, the existence of misleading, deliberately designed smuggling schemes, and the breach of duty obligations.

Proposal

According to estimates and analysis of PEST, smuggling in Moldova is closely linked to corruption, which is mainly driven by the instability of the legal base, constant political tensions between pro-Russian and pro-Western forces, and the existence of oligarchic elites in politics, business and public administration. Among the legal measures taken to improve the situation are the reform strategy of the public administration, the law on professional integrity testing, the e-health strategy 2020, the cooperation agreement between the State Agency for Intellectual Property Rights of Moldova (AGEPI) and the State Medical Agency (SMA). Unfortunately,

Moldova is far behind the average of the EU countries in Europe in terms of bribery, perception of corruption and the viability of democratic institutions, which is a major obstacle to reducing cigarette smuggling. It is proposed to continue working in these directions.

7. Conclusion

A PEST analysis in Georgia revealed that smuggling is a direct threat to the country's national security, which is stimulated by a relatively high number of smokers. On average, men and women smoke 21 and 15 cigarettes per day. The catastrophic rise in smuggling in Georgia began in 1998 and lasted for five years, but has been significantly reduced. The large quantities of tobacco products smoked suggest that the actual volume of smuggling can be at least twice as high as those recorded in official statistics.

Proposal

Importers and exporters have no doubt that the increase in excise duties will serve the future growth of smuggling volumes (the relationship of excise duty on cigarettes to corruption has also been established by mathematical statistical calculations). The rising cost of the product also increases the risk of smuggling. Smuggling is also stimulated by low penalties for this offence, so the temptation to earn higher income in relatively low-risk conditions is even higher (profit from each packet of cigarettes to GEL 1). As regards cigarette smuggling, Georgia's legislation such as the Companies Act, the Privatisation Law, the Restitution and Compensation Act, the Competition Protection Act, the Public Procurement Law, the Investment Law and the Labour Law are the most important ones. The latter, adopted on 17 December 2010, was in line with the provisions of the International Labour Organisation.

8. Conclusion

The PEST analysis in Serbia showed that the prices of tobacco products in countries below the EU are conducive to smuggling. As regards smuggling, external trade in Serbia is regulated by customs legislation, which is aligned with the *Acquis Communautaire*. The Republic of Serbia also applies the provisions of the Euro-Mediterranean *Regional Convention No P7_TA(2012) of 16 February 2012* on Euro-Mediterranean preferential rules of origin, the customs tariffs are aligned with the requirements of the EU Combined Nomenclature (2018) and the operational capacity of the customs administration is strengthened.

Proposal

The unsatisfactorily assessed institutional environment in the country promotes the existence of corruption, illegal trade, the shadow economy, money laundering, smuggling and other negative social phenomena. Progress has been made in improving the country's regulatory and institutional environment: adopting amendments to the Criminal Code relating to economic crimes, issuing a law on the organisation of public bodies to help fight corruption, organised crime and terrorism, adopting the law on seizure and confiscation of proceeds of crime, adapting existing laws to international standards. However, despite the progress made, the problem of corruption remains acute and it is proposed to continue to improve the above-mentioned regulatory measures intensively.

9. Conclusion

Analysis of legal acts and expert interviews revealed that illicit trade in tobacco products and tobacco product smuggling in the Republic of Moldova is not the subject of any separate law. The acts and elements of smuggling are described in the Criminal Code, the Customs Code and the Code of Offences.

Proposals

1. The Republic of Moldova has not adopted a National Strategy to Combat Illicit Trade, a strategy to develop an integrated action plan for all responsible state structures. The provisions relating to the offence of smuggling apply to both natural and legal persons, and it is legally possible to penalise offenders only on the basis of the Criminal Code. In order to

qualify acts and attempts to commit an act as a crime under the elements of a crime, the state needs a clear legal framework that meets EU standards.

2. Creating a common and efficient mechanism to achieve inter-institutional cooperation of law enforcement authorities, aiming to prevent and combat smuggling, corruption, money laundering and organised crime.
3. Implementing all the operational and organisational measures which would annihilate smuggling networks and finding solutions to the position of the Transnistria Separatist Region in the Republic of Moldova, where the quantities of cigarettes are much higher than storage and consumption capacities.
4. Amending the Customs Code of the Republic of Moldova, to withdraw the license and the right to operate any duty-free stores in Transnistria.
5. More rigorous and frequent control of all spheres that could be involved in cigarette smuggling, including customs control as well as stiffer penalties and fees.
6. Facilitate cross-border cooperation – at the international level, states must ensure that there are agreements on the rapid exchange of information regarding the relations between financial institutions.
7. Increasing the level of legal awareness of citizens, increasing transparency and merit-based selection for positions.

10. Conclusion

Tobacco control is an important aspect of Georgia's integration into the EU. According to the Association Agreement concluded in 2014 between the EU and Georgia, one of Georgia's obligations under this agreement is the effective application of international agreements recognised by EU member states in the field of health protection. Georgia's legal base is supported by at least 85 % of the population, while the level of application of the law is 98 %.

Proposal

In line with Article 8 of the Framework Convention on Tobacco Control, which directly lays down safeguards against passive smoking, Georgia has been pursuing strategic objectives and targets since 2013 in line with the Tobacco Control Strategy and Action Plan. Embedding these strategies would help improve the state's performance in the fight against smuggling.

11. Conclusion

Serbia is seeking EU membership and the legal framework in the area under consideration is constantly being improved and applied in line with the EU's legislative provisions. The main laws regulating the tobacco market are the Tobacco Law, the Excise Duty Law, the Law on the ratification of the Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products and the Customs Law. In the Republic of Serbia, the most important players in the tobacco market are the Tobacco Administration and the Customs Administration, which are part of the country's Ministry of Finance.

Proposals

8. Serbian local government units should create their own strategies for internal risk management and keep them updated. These strategies could be prepared according to the manual for Financial and Control Management issued by the Ministry of Finance. In addition, the governments should establish internal and whistle-blowers' protection rules for collection of the regular data on the risk of corruption.
9. Serbian local government units should strengthen their administrative capacities through capacity-building training on local governance and anti-corruption issues, and also, increase their knowledge regarding the current legislation; the countries should also increase their transparency by taking concrete actions as defined in relevant legislation, such as improving citizens' access to information and strengthening the electronic infrastructure of the municipalities.

10. Civil society organizations in Serbian countries must raise their organizational capacities, manage and implement municipal projects in a transparent manner, continuously improve the knowledge of anti-corruption and good governance, and share practices with other institutions.
11. Local governments should adopt regulations on corruption reporting, keep the reporting up to date and supplement it in line with international standards. The authorities should work in close contact with global institutions that are seeking to reduce corruption.

12. Conclusion

The model of the impact of cigarette smuggling on the macroeconomic situation in Moldova, Sakartvelo and Serbia in the context of interdisciplinarity revealed that the smuggling of cigarettes unequivocally finances organised crime, which results in a low probability of detecting organised crime in Moldova, Sakartvelo and Serbia, making it easier and easier to carry out cigarette smuggling. The model covers corruption, organised crime, money laundering operations, taking into account the macro-economic situation of countries.

Proposal

The greater corruption in countries, the easier it is to carry out cigarette smuggling, which makes it more difficult to detect organised crime, as money laundering operations conceal the origin of money. Society is apathetic about money laundering and organised crime because it does not believe that the accused of illegal activities will be punished accordingly, not only by removing individuals from their positions but also by seizing their wealth and avoiding criminal liability. Promote public awareness and education on these issues. The specificity of this model reflects not only the examined countries but another European countries.